

تاغ HALOXYLON

محمدهادی عسکرنژاد کارشناس جنگل و مرتع اداره کل منابع طبیعی استان کرمان

مقدمه :

گونه تاغ به عنوان یک گونه مقاوم در رویشگاه‌های مختلف بصورت طبیعی، توده‌های کم و بیش انبوه و پراکنده‌ای را در بعضی از نقاط کویرهای ایران تشکیل می‌دهد از زمانی که مبارزه با حرکت شن‌های روان و بیابانزدایی بصورتی سیستماتیک در کشور آغاز گردید گونه تاغ با تکیه بر رویشگاه‌های طبیعی به عنوان یکی از گونه‌هایی انتخاب گردید که برای

مبارزه بیولوژیک در پدیده بیابانزایی وسیعا مورد استفاده قرارگرفت که نتایج بسیار مثبت جنگلکاری‌های اولیه موجب شد توجه به گونه تاغ بیش از پیش افزایش یابد بطوری که بعدا در عرصه‌های احیاء در کویرهای دشت لوت و دشت کویر گونه غالب و بعضا حتی گونه منحصر به فرد گردید.

مشخصات گیاه تاغ :

گیاهانی خشبی درختچه‌ای ویا به اندازه متوسط گوشتی و یا کم و بیش گوشتی بجز توده‌های کرکی در محل گره‌ها معمولا بی‌کرک. ساقه‌ها مشخصا بندبند، برگ‌ها متقابل مقدماتی و ابتدایی یا کاملا رشد یافته. خطی سه گوشه کوتاه یا مستطیلی. گل‌ها کوچک نر ماده یا ماده معمولا در محور برگ‌های برگه ماندحائل. مولد گلاذین سنبله ای تنک یا متراکم یا پانیکول‌های گسترده و پهن. قطعات گلپوش ۵ تائی. غشایی در حالت میوه تمام قطعات رشد یافته و گسترده با بالهایی در نزدیکی میانه قطعات پرچم‌ها ۵ تائی میله‌های پرچم‌ها معمولا در قاعده پیوسته روی طبق زیر تخمدانی متناوب با پرچم‌های عقیم پرزدار-تخم مرغی. تخمدان با دو تا سه خامه معمولا کوتاه و ضخیم. دانه‌ها افقی. آلبومین وجود ندارد. جنین حلقوی.

گونه‌های مختلف جنس تاغ (Haloxylon) از خانواده chenopodiaceae شامل درختان کوچک و درختچه‌هایی با شاخه‌های بند بند که به زبان انگلیسی، فرانسه، آلمانی و روسی saxaul نامیده می‌شود که دارای پنج گونه مختلف به شرح ذیل است:

۱- H – persicum

۲- H – aphyllum

۳- H – ammodendron

۴- H – salicornicum

۵- H – recurvum

معرفی انواع تاغ‌ها

H – persicum (زرد تاغ)

گیاهی است کوچک که در نقاط استپی و کویرهای خاورمیانه و ترکستان و خراسان و کویرهای ایران دیده می‌شود درختچه‌ای با تنه محکم چروکیده و پوست خاکستری روشن با چوب سنگین شکننده. شاخه‌های سال قبل مایل به سفید پوشیده با ترک‌های حلقوی متراکم شاخه‌های یک ساله سبز کم رنگ. برگ‌ها کوچک شده فلس مانند. منتهی به نوک گاهی فشرده به ساقه. گل‌ها منفرد در محور برگها فلس مانند. نوک کند. روی شاخه‌های معین خیلی کوتاه برگکها تخم مرغی -دایره ای در لبه‌ها غشایی با ناو کند هم اندازه گل. گلپوش نوک کند غشایی در انتها بال دار بالها تقریباً دایره‌ای یا تقریباً کلیوی شکل -نیم دایره‌ای. معمولاً تا حدودی پیچیده -گرد شده و یا در قاعده تقریباً قلبی میوه فشرده شده به ۲ میلی‌متر، رویشگاه مناسب زرد تاغ ماسه بادی نرم و خاک‌های پوک ذکر شده رشد زرد تاغ در خاک‌های متراکم، سخت و شور به خوبی انجام نمی‌شود. نهال‌ها و شاخه‌های جوان نمی‌توانند در خاک با شوری بیش از یک درصد املاح مقاومت کند در حالی که درختان بالغ قادرند که تا ۵ الی ۶ درصد نمک موجود در آب زیرزمینی را تحمل کنند. بدلیل قطع شدید به منظور استفاده چوب در نواحی کویری، فرصت لازم جهت پیدانمودن شکل درختی نداشته که اغلب به صورت درختچه‌ای دیده می‌شود. فصل گلدهی آن اوایل بهار و رسیدن میوه پاییز است.

H-aphyllum (سیاه تاغ)

درختی است کوچک، شاخه‌های نورسته آن سه گوش کبودرنگ، گوشتی و راست که بعد خمیده و

آویزان می شود ترک خورده به نظر می رسد و به رنگ خاکستری روشن و یا قهوه ای درمی آید، پوست تنه درخت خاکستری تیره می باشد، برگهایش متقابل و خیلی کوچک نوک تیز و یا کند است، گل های آن نیز خورد و درکنار برگ های فلسی شکل بر روی شاخه های خیلی کوتاه قرار می گیرد، دارای چوبی سخت و شکننده و دورن چوب تیره و سیاه رنگ است و از اینرو به آن سیاه تاغ گویند. فصل گلدهی آن اوایل بهار و فصل رسیدن میوه آن پاییز است.

H – ammodendron

درختچه ای با شاخه های فراوان به ارتفاع ۱-۲ متر که در بیابان های شنی در تمام کویرهای مرکزی و جنوب شرق کشور می روید اغلب کروی شکل با پوست خاکستری مایل به سفید شاخه های سال جاری سبز یا سبز کلمی شونده. طولی نسبتاً گوشتی برگ ها نامشخص. به فلس های زگیل مانند متقابل نوک کند تبدیل شده با کرک های کوتاه قاعده ای گلها منفرد در محور برگه های فلسی شکل. روی شاخه های کوتاهی که سرانجام به شاخه های رویشی شکننده تبدیل می شود. برگ ها تخم مرغی پهن - خشن با لبه های غشایی - شفاف پهن هم اندازه گل. قطعات گلپوش خیلی کوچک تخم مرغی با لبه غشایی. کرکی در قاعده با کرک های زیگزاگی. در میوه ها در بالا به بالای به اندازه ۴/۳ طولش تبدیل می شود. میوه سبز تیره - با راس محدب. با غده ای در مرکز و اطراف.

H – salicornicum

درختچه ای کبود رنگ با انشعابات راست و گوشتی به ارتفاع ۲۵ تا ۱۰۰ سانتیمتر با شاخه های یک ساله نامنظم برخاسته از ساقه های کوتاه چوبی سال گذشته. شاخه های جوان کم و بیش ایستاده. شکننده به رنگ روشن تا سبز کلمی - عاجی رنگ یا به هنگام خشکی زرد مومی. برگها به فلس های کوتاه سه گوشه و کوچک تبدیل شده. دارای حاشیه غشایی. گل آذین خوشه ای و طویل و بال میوه آن گرد، درشت و تخم مرغی شکل.

H – recurvum

درخت یا درختچه ای است با انشعابات راست و گرد آلود و برگ های گوشتی، گرد، استوانه ای، نوک تیز، گل آذین آن خوشه ای کوتاه و برگ های آن تخم مرغی شکل.

رویشگاه:

تاغ در مقایسه با گز خاک های با بافت سبک، بدون شوری و یا کم شور و خشک (سفره های آب زیرزمینی خیلی پائین) و رطوبت هوای بسیار اندک را می پسندد گونه تاغ در سخت ترین شرایط محیط خشک بیابانی و در مناطقی که درجه حرارت تابستان حدود ۵۰ درجه سانتیگراد و در زمستان گاهی به ۲۵- درجه

سانتیگراد می رسد و در نواحی با بارندگی سالانه حدود ۱۷۰-۳۰ میلیمتر مستقر شده و رشد مناسبی دارد.

دیرزیستی:

تجربیات و مشاهدات در تاغزارهای طبیعی و دست کاشت نشان می‌دهد که دیرزیستی فیزیولوژیک یک گونه تاغ چندان طولانی نبوده و دامنه تغییرات بسته به گونه و رویشگاه بین ۱۵ تا ۲۵ سال می‌باشد. نتیجه اینکه قدیمی‌ترین توده‌های تاغزار دست‌کاشت، بایستی نیاز به جوان‌کردن داشته باشد، خوشبختانه گونه تاغ در این رابطه دارای قابلیت تکثیر طبیعی (جنسی و غیرجنسی) به بهترین و سهل‌ترین صورت ممکن را دارد. البته مشروط به اینکه زمان برای این هدف دیر نشده باشد.

مصارف چوب تاغ:

به علت کج و معوج بودن برای کارهای ساختمانی مناسب نیست ولی بیشتر از آن برای سایبان و چتر استفاده می‌شود. در کارهای نجاری مصرفی ندارد. چوب تاغ می‌تواند مصارف صنعتی داشته باشد کما اینکه بررسی‌ها و تحقیقات به عمل آمده در این زمینه نشان می‌دهد که چوب تاغ می‌تواند برای تولید نئوپان قالبی (ورزالیته) و همچنین بصورت مخلوط با صنوبر برای تولید نئوپان معمولی به کار رود. هیزم آن خوش سوز و مورد علاقه مردمان اطراف کویر می‌باشد. تاغ را نمی‌توان یک گیاه علوفه‌ای بشمار آورد. ولی در پناه خود محیط خاصی را ایجاد می‌کند که گیاهان علوفه‌ای بهتر بتوانند رشد کنند. در بین انواع تاغ‌ها تاغ زرد خوش‌خوراکی است و موقع چرای آنها اواخر پاییز و فصل زمستان شروع می‌شود.

حفاظت خاک:

این گیاه در مناطق کویری سبب می‌شود که خاک‌های ماسه‌ای سبک کمتر در معرض فرسایش و باد رفتگی قرار بگیرد و به عنوان باد شکن استفاده می‌شود.

جمع آوری بذر تاغ:

معمولاً درختان ۱۰ تا ۲۰ ساله و درختان پیرتر مقدار بیشتری بذر می‌دهند. بذور در اواسط آذر ماه رسیده و آماده جمع‌آوری است. برای جمع‌آوری می‌توان کیسه را در زیر شاخه قرار داد و با تکان دادن شاخه بذر در داخل آن می‌ریزد. چون بذرها دارای رطوبت هستند آنها را باید در مکانی قرار داد تا خشک شود. بذر تاغ بعد از جمع‌آوری و پاک کردن هر کیلوی آن بالغ بر ۳۶۰ تا ۳۷۰ هزار عدد است. قوه نامیه آن ۴ تا ۵ ماه پس از جمع‌آوری به خوبی حفظ می‌شود.

کشت:

حداکثر موفقیت بذر پاشی موقعی است که در دی ماه بذور زیر برف یا روی برف کاشته شود. برای تولید نهال لازم است از اواخر بهمن تا اواسط اسفند بذور در خزانه کشت و آبیاری شود. در صورتیکه حرارت بین ۱۵-۲۰ سانتیگراد باشد بذور پس از سه یا چهار روز سبز خواهند شد. و بذور سبز شده در سه ماهه آخر سال جهت عرصه به شنزار خوب است. (بردن نهالها در فروردین مناسب نمی باشد)

روش کاشت در جای اصلی:

نهالها را بر روی نوارهای به عرض ۶ متر و به فواصل ۳ متر از یکدیگر و در سه ردیف می کارند و فواصل بین هر نوار در حدود ۱۰ تا ۱۴ متر از یکدیگر است. برای کاشت گودالی به عمق ۳۰ سانتی متر کنده و نهال را درگودال قرار می دهند. رشد ریشه های تاغ در سال های اول و دوم تا حدود ۵/۲ متر و در سال های بعد تا ۱۶ متر در خاک نفوذ می کند.

منابع:

- اسدی، مصطفی، ۱۳۸۰ - فلورایران - شماره ۳۸ - موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع.
- امانی، منوچهر و پرویزی، آذرنوش، ۱۳۷۵ - جنگل شناسی و پرورش جنگل تاغ - انتشارات موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع
- قهرمان، احمد - ۱۳۷۳ - کروموفیت های - ایران جلد ۱ - نشر دانشگاهی
- راد، محمد هادی و دشتکیان، کاظم، ۱۳۸۰ - تحقیقات مرتع و بیابان ایران - جلد ۳ - موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع
- زارغ زاده، عباس، ۱۳۷۸ - تحقیقات مرتع و بیابان - جلد ۱ - موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع
- ثابتی، حبیب الله، ۱۳۸۲ - جنگلها درختان و درختچه های ایران - انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران
- مظفریان، ولی الله، ۱۳۸۳ - درختان و درختچه های ایران - فرهنگ معاصر